

послужиће корисно онима који проучавају нашу историју за време турске владавине, а посебно онима који проучавају привредну и правну историју.

Треба овом приликом подвући да се из ових текстова види како се одржао извесни континуитет нашег права и под турском владавином. Ту се на неколико места турски законодавац позива на „краљев закон“, дакле, закон који је важио пре турског освајања (стр. 11, 14 и 17). Сем тога види се такође и то да је турски законодавац приликом израде текстова имао у виду и наше обичајно право и да је преузео извесне наше установе и правне називе. Тако, на пример, предвиђен је монопол (манополија) за продају спахиског вина „по старом обичају“ (стр. 106 и 119). У смислу тога спахије су имале право да одреде да се на трговима за извесно време, обично два месеца продаје искључиво њихово вино. То је стара установа (регалија) коју је познавало наше средњевековно право. У српском средњевековном праву признавало се заиста краљу право првенства да продаје месо, а извесним црквама да продају месо, вино и хлеб на одређеном тргу (Ст. Новаковић: Српски споменици, стр. 162, 611; Т. Тарановски: Историја српског права, I, 138). Међутим, овај појам као и неке друге преводиоци нису довољно објаснили. Добро би било да су то учинили, јер би тако допринели бољем разумевању ствари. Књига је намењена широј научној јавности и читаоци који нису упућени у турски језик и историју тешко ће докучити прави смисао појединих места. Потребно би било да се у следећим свескама обрати више пажње коментарима појединих израза и установа. Иначе рад као целина задовољава и овом приликом треба поздравити одлуку Оријенталног института и изразити похвалу онима који су учествовали у припремању овог издања.

М. Беговић

Roland Grasberger: *PSIHOLOGIJA KRIVIČNOG POSTUPKA*. Sarajevo, „Veselin Masleša“, 1958, 360 strana.

Психологија кривичног поступка преставаља систематско излагање психичких збивања која су у кривичном поступку основа за откривање истине и за пресуђење. Са овом дефиницијом Грасбергер је одредио појам једне дисциплине и поставио границе једног ни мало лаког задатка.

Када је реч о психологији кривичног поступка као посебној дисциплини, неизбежно је задржати се на Грасбергеровом схватању криминологије које је развио у чланку „Шта је криминологија?“ (*Revue de Criminologie et de Police Technique*, Genève, No. 1/1949., с. 3—9), јер се само тако може видети место које припада психологији кривичног поступка као једној од криминолошких дисциплина. За Грасбергера криминологија проучава кривично дело, имајући у виду притом и учиниоца, као реалну појаву насупрот кривичном праву које га проучава као правну апстракцију. Стога се криминологија по правилу јавља као природна наука која је по своме унутрашњем склопу скуп појединих наука које се баве проучавањем ове реалне појаве. Ове поједине науке групишу се око три основна проблема и то: (а) проучавања кривичне стварности, (б) проучавања чињеница поступка и (в) проучавања заштите од криминалитета. Први и трећи проблем остају на овом месту по страни, јер се психологија кривичног поступка налази у групи наука које проучавају други проблем. У овој групи се налазе поред психологије кривичног поступка наука о истрази, наиме учење о материјалним доказним средствима (судска медицина и криминална техника) и криминална тактика.

Према Грасбергеровој замисли ово место у потпуности одговара психологији кривичног поступка. И заиста, ако би се хтело да приговори овоме, неизбежно је оспорити правилност читаве концепције и тек на тај начин заузети и друкчији став према положају психологије кривичног поступка. Грасбергеру се може приговорити слабост која проистиче из тражења решења за друштвене појаве и проблеме помоћу метода природних наука, иако не треба превидети њихов допунски карактер, а затим отсуство највише синтезе када је реч о криминологији. Ови приговори би потицали из схватања криминологије као једне и јединствене науке о криминалитету под углом свестраног проучавања криминалитета као друштвене појаве. Но, и у овом случај аналитички посматрана психологија кривичног поступка не би ништа изгубила од своје релативне самосталности, али би с друге стране у синтетичком погледу претстављала обogaћење како за теорију кривичног процесног права тако и за науку о криминалитету.

Приликом постављања задатка Грасбергер је оставио по страни криминалну психологију у ужем смислу, наиме психологију учиниоца кривичног дела, која објашњава психолошка збивања меродавна за доношење злочиначке одлуке и за њено извршење. Тако је сасвим правилно остао у кругу психолошких кривичнопроцесних питања или боље речено психолошке стране кривичног поступка.

Са успехом је решено и уношење основних психолошких појмова у систем психологије кривичног поступка, остављајући по страни неслагања која постоје између различитих учења у психологији и евентуални приговор Грасбергеру за становишта која је прихватио. Чини нам се да не грешимо ако констатујемо да се у пракси кривичног правосуђа често наилази на недовољно познавање ових основних појмова, а ова појава је несумњива сметња за правилан рад.

Архитектоника Грасбергеровог дела је следећа: увод и три отсека. У уводу је изложен задатак и подела градива као и кратак осврт на развој психологије кривичног поступка у самосталну науку. Наслови отсека су основни појмови, карактеристика кривичнопроцесних учесника и њихове делатности и карактеристика стадијума и ситуација поступка.

Основни психолошки појмови изложени су у оквиру четири органски повезане теме и то: унутрашњи свет и његово савлађивање помоћу „ја“; стицање садржаја психичког живота; чување и прерађивање садржаја психичког живота; и силе душевног живота. На овај начин је сложена психолошка материја учињена лако пријемљивом, али је простор ипак ограничио могућности аутора, те он завршава речима: „Ко хоће да се бави проучавањем личности и карактерологијом нека се посвети радовима оних који су овде са чистом научничком марљивошћу постигли сазнања изванредно тешко остварљива с обзиром на високу комплексност личности. Овај нека се чува псеудонаучних излагања која се често јављају [...]“ (с. 110).

Код карактеристике кривичнопроцесних учесника и њихове делатности Грасбергер је најпре обрадио психологију вођења процеса и процесног руководиоца, с тим што је изложио и личне и стварне претпоставке за успешно вођење процеса. После овога најпре говори о саслушању и саслушаваном лицу, а затим долазе поглавља о психологији саслушања окривљеника, сведока, вештака и процесних странака, наиме оптужбе и одбране.

У трећем отсеку се посматра веома значајна психологија процесног миљеа, наиме ефекти појединих стадијума и ситуација на психички живот учесника. Једно за другим изложене су психолошке одлике са многим варијацијама код пријаве, у претходном и главном

поступку, приликом доношења пресуде и у поступку поводом правних лекова.

Посматрајући овај систем психологије кривичног поступка у његовој целини може се истаћи да је он наставио добре традиције аустриске криминолошке школе и да је Грасбергер у њега уградио не само изванредно теориско знање већ и марљиво обрађено лично и од других му пренесено искуство дугогодишњег практичног рада.

Др. Д. В. Димитријевић

Maurice Duverger: INSTITUTIONS FINANCIÈRES. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, 452 pp.

Недавно спроведеном реформом наставе на општем курсу правних факултета у Француској (продужење студија од три на четири године; увођење специјализације на отсеке: приватноправни, јавноправни и економски) измењен је и план наставе финансиских дисциплина на тамошњим факултетима. По старом систему на лисансу је предавано финансиско законодавство, док је наука о финансијама била предмет докторског курса. У новом наставном режиму финансиским студијама дато је знатно више места. Сада се студентима I године предају *финансиске институције*, а као заједнички предмети за слушаоце специјализованих отсека (јавног права и политичке економије) појављују се *финансиска наука и техника* (III година) и *финансиска економија* (IV година). То су семестрални предмети, но ако се узме у обзир да нове наставне форме предвиђају, уз теоретску, и обавезну практичну наставу — онда постаје јасно колики су изгледи да дипломирани правници са факултета понесу солидно познавање финансиских проблема.

Познати политички писац и професор уставног права у Паризу Диверже (*Duverger*) (у Француској није реткост да наставници са јавноправне групе предмета предају финансије) објавио је један од првих уџбеника из предмета „финансиске институције“, чије нам је II издање дошло до руку (I издање, скоро у исто време, добило је хомогена из пера проф. Тротаба (*Trotabas*). То је један модеран и актуелан компендијум, намењен почетницима у финансијама, доста нов по концепцијама, различитим од оних у уџбеницима финансиских класика Аликса (*Allix*), Жеза (*Jèze*), па и нашег савременика Лофанбиржеа (*Laufenburger*). Са ослонцем на индивидуално-историски метод излагања, у њему су ефикасно комбиновани теоретски и финансиско-правни аспекти финансиског феномена, при чему су прегледно и систематски, са dobrим примерима из упоредних финансија, изложени основни институти државних финансија (комунални су остали скоро потпуно у сенци).

Чему Д. учи своје слушаоце? Као један од француских симпатизера „кејнзијанства“ у првом реду: да разликују модерне од класичних финансија. Финансиску науку Д. тумачи као дисциплину која изучава активност државе уколико ова искоришћава посебне финансиске „технике“ (расходе, порезе, зајмове, папирни новац и буџет), које „одвраћа“ од њихове органске функције и употребељава у циљу дејствовања државе на разне сфере друштвене делатности, посебно економску и социјалну. Између класичне и нове концепције финансија писац види контрадикције. Једнакост пред јавним теретима у данашњој финансиској привреди (Запада) доследно се напушта (тврди писац) пошто порези, као инструмент економско-социјалне политике, не могу више тежити онаквој равномерности какву су замишљали класици. Супротност је још оштрија код буџета: „систематски“ дефицит данас је постао средство конјунктурне колитике капиталистичких земаља.